

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

حوزه ریاست

اداره کتابخانه و مرکز اسناد

مقاله نامه

خانواده و تربیت

تهیه و تنظیم : آذر دخت کوهستانی نژاد

پاییز: ۹۹

۱. آیین خردورزی فرزندان از دیدگاه قرآن و روایات معصومین (صلوات الله علیهم اجمعین)

مجتبی فائق

نشریه فلسفه و کودک، پیاپی ۳ (پاییز ۱۳۹۲)، ص ۶۳

خداوند متعال، با قراردادن قوه عاقله در سرشت انسان، او را بگونه‌ی آفرید که فطرتا اندیشمند است. بعلاوه، بسیاری از آموزه‌های مرتبط با خردورزی را در معجزه جاویدان و آخرین فرستاده‌اش، قرآن کریم، مورد توجه قرار داد.

اندیشه و خرد از مفاهیم اساسی در دین مبین اسلام است که امامان معصوم(ع)، حجت‌های حق بر روی زمین، نیز بر لزوم پرورش و بارور نمودن آن تاکید نموده‌اند. مقصود از آیین خردورزی، مجموعه اصولی است که برای پرورش اندیشه آدمی مورد نیاز است. این اصول، شامل روش‌های صحیح آموزشی، دوره سنی مناسب جهت یادگیری، علوم مفید و سازنده و نظیر اینهاست.

خردورزی با تعلیم و تربیت رابطه مستقیم دارد و بهمین دلیل در شکل‌گیری شخصیت فرزندان نقش کلیدی ایفا میکند. فرزندان نیز از عناصر سازنده نظام خانواده هستند که در ایجاد اجتماعی سالم و اثرگذار، تاثیر چشمگیری دارند. بهمین دلیل، آشنایی با آیین خردورزی فرزندان در منابع اصیل اسلامی بسیار حائز اهمیت است که باید مورد پژوهش قرار گیرد.

کلید واژگان: اندیشه، خردورزی، فرزند، قرآن، روایات معصومین (ع)

۲. الگوی جامع خانواده تراز در اندیشه اسلامی

محمدرضا تقوی پور، محسن اسماعیلی، سیاوش صلواتیان

فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده، پیاپی ۳۸ (بهار ۱۳۹۶)، ص ۱۲۰-۱۴۸

با توجه به اهمیت خانواده در تمدن اسلامی و نقش بی بدیل این نهاد مقدس در انتقال فرهنگ و عقاید، ارائه الگوی مطلوب خانواده تراز اسلامی، می‌تواند گام بزرگی در جهت رشد و تکامل جامعه باشد. این در حالی است که با بررسی پژوهشهای پیشین در زمینه خانواده اسلامی، با الگوی جامعی از خانواده تراز مواجه نمی‌شویم. وجود نداشتن چنین الگویی، باعث عدم آشنایی کامل و همه جانبه با آموزه‌های مورد نظر پیشوایان دین مبین اسلام است و عملاً موجب بسته شدن دست سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان فرهنگی می‌شود. در این مقاله

محتوای مرتبط با موضوع خانواده در هفت عنوان (شامل ۲۱ جلد) از کتابهای اسلامی به روش تحلیل محتوای کیفی و با رویکرد استقرایی، بررسی شد. منابع به شکلی انتخاب شد که بتوان از زوایای گوناگونی چون «سیره معصومین علیهم السلام»، «روایات دینی» و «آرای علمای مسلمان» به موضوع نگریست. نتیجه شناسه گذاری باز، دستیابی به ۷۲۵ شناسه در این زمینه بود که در ۹۳ مفهوم و یازده مقوله طبقه بندی شد و در نهایت در قالب الگوی جامع خانواده در اسلام در سه محور «دیدگاه های نظری اسلام درباره خانواده»، «راهکارهای عملی تحکیم خانواده» و «عوامل تزلزل خانواده» ارائه شد. هر یک از این محورها زیرمجموعه هایی را در بر می گیرد. در محور نخست «رابطه میان خانواده و جامعه»، «ویژگی های مطلوب محیط خانواده»، «دیدگاه اسلام درباره تشکیل خانواده» و «دیدگاه اسلام درباره زوجین» مطرح شده است. در محور دوم نیز مقولات «تشکیل خانواده»، «اقتصاد خانواده» و «وظایف اعضای خانواده» جای گرفته است. در نهایت «موانع تشکیل خانواده»، «عوامل تزلزل خانواده پس از تشکیل آن» و «وظایف دیگران در صورت اختلاف زوجین» مقولاتی است که ذیل محور عوامل تزلزل خانواده قرار گرفته است.

کلید واژه ها: خانواده در اسلام، سبک زندگی اسلامی، الگوی جامع خانواده، تحکیم خانواده، اندیشه اسلامی

۳. الگوی مدیریت در خانواده در سیره رضوی

اعظم خطیبی

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، پیاپی ۵۹ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۱۳۳

این پژوهش با عنوان الگوسازی از مدیریت در خانواده در سیره رضوی، با رویکردی دینی- جامعه شناختی، اهداف ذیل را دنبال می کند: الف) تبیین مدیریت در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی خانواده در سیره رضوی؛ ب) ارائه الگو از مدیریت در خانواده در سیره رضوی؛ ج) ارائه راهکارهای کاربردی برای داشتن خانواده ای مطلوب بر اساس سیره رضوی در عصر حاضر. روش آن توصیفی- کیفی و ابزار آن فیش برداری است. جامعه آماری شامل تمام نظرات و سکنتات امام هشتم(ع) در ارتباط با چگونگی تدبیر و مدیریت ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی خانواده و نمونه مورد مطالعه، سیره عملی و نظری قابل دسترس ایشان است. برخی از یافته ها بدین قرار است: در سیره امام رضا(ع)، تربیت و اجتماعی کردن فرزندان، اقتصاد خانواده، تشکیل خانواده، نحوه تعامل زوجین، وظایف و جایگاه افراد در کانون خانواده و در نهایت، سامانده خانواده برای پیشگیری از آسیبها، بدون مدیریت و برنامه امکان پذیر نیست. نتیجه نهایی نشان داد که خانواده مطلوب در سیره رضوی، با

مدیریت عجین شده و تمام ابعاد آن مبتنی بر برنامه ریزی، هماهنگی، سازماندهی، رهبری و کنترل است. الگوی آن دارای پنج گام کلیدی است که پایه های این الگو بر فلسفه اله و قرب به او قرار گرفته است.

کلید واژگان: الگوسازی، مدیریت در خانواده، برنامه ریزی، هماهنگی، سازماندهی، رهبری و کنترل

۴. الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد از منظر تعلیم و تربیت اسلامی

رحمت الله مرزوقی، جعفر جهانی، جعفر ترک زاده، مسلم امیری طیبی

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، پیاپی ۷۹ (تابستان ۱۳۹۷)، ص ۸۱-۱۱۴

هدف این پژوهش تدوین الگوی تعاملی نقش نهادهای تربیتی مدرسه، خانواده و مسجد در تحقق اهداف تربیتی از منظر تعلیم و تربیت اسلامی بوده است. رویکرد پژوهش کیفی و شیوه مطالعه موردی کیفی می باشد. مشارکت کنندگان بالقوه شامل ۳۷ نفر در سه گروه مدرسه (مدیران مدارس، مسئولان آموزش و پرورش و اعضای هیات علمی دانشکده علوم تربیتی)، (خانواده مشاوران خانواده، مراکز مشاوره، انجمن اولیاء و مربیان) و مسجد (حوزویان، ائمه جماعات و جمعه) بودند که با روش نمونه گیری هدفمند و تکنیک معیار و براساس اشباع نظری مشارکت کنندگان پژوهش انتخاب شدند. بر اساس یافته های به دست آمده، شبکه مضامین الگوی تعاملی مدرسه، خانواده و مسجد به عنوان مضمون فراگیر شامل هفت مضمون سازمان دهنده مبانی اندیشه ای، جهت گیری تعامل، محور تعامل، مخاطبین تعامل، چرایی تعامل، موانع تعامل و چگونگی تعامل که هر کدام نیز دارای مولفه های گوناگون (مضامین پایه) بودند. با استفاده از معیارهای اعتبارسنجی کیفی قابل قبول بودن از طریق همسوسازی و قابل اعتماد بودن، اعتبار الگو مورد بررسی قرار گرفت. یافته های این پژوهش در سطح کلان و خرد برای سیاستگذاری و اجرا در هر سه حوزه مدرسه، خانواده و مسجد می تواند مورد توجه متولیان امر قرار گیرد.

کلید واژگان: مدرسه، خانواده، تربیت اسلامی، مسجد

۵. اولویت بندی عوامل خانوادگی موثر در تربیت دینی فرزندان

سیف الله فضل الهی قمشی، منصوره ملکی توانا

فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، پیاپی ۲۵ (زمستان ۱۳۹۳)، ص ۱۰۷

هدف پژوهش اولویت بندی عوامل خانوادگی موثر در تربیت دینی فرزندان بر اساس دیدگاه والدین دانش آموزان و روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری والدین ۴۰۰۰ نفر از دانش آموزان مدارس راهنمایی دخترانه منطقه دو آموزش و پرورش قم بودند که ۳۵۱ نفر از آنان بر اساس جدول برآورد حجم نمونه از روی جامعه مورگان و کرجسی به شیوه تصادفی ساده به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته حاوی ۲۰ عامل در طیف سوالات آرایش رتبه ای با پایایی ۰/۸۷۸ مطابق آلفای کرانباخ استفاده شد؛ تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس آزمون Z تک گروهی نشان داد که اولاً تمامی عوامل مورد مطالعه نمره Z بزرگتر از Z بحرانی در سطح اطمینان ۰/۹۹ برای آزمون یک دامن به دست آورده اند. ثانیاً از دیدگاه والدین تلاش به منظور کسب روزی حلال در امرار معاش، تشویق فرزندان به صداقت و راستگویی، رعایت حق الناس، اعتقاد به وحدانیت خداوند متعال، افزایش و تقویت روحیه گذشت و فداکاری توسط والدین و پایبندی خانواده به روحیه عدالت گرایی و عدالت خواهی به ترتیب از موثرترین و اولویت دارترین عوامل خانوادگی تاثیرگذار در تربیت دینی فرزندان شناخته شد و پایبندی والدین به شئون اسلامی، التزام والدین به روزه داری در ماه رمضان، رعایت دستورهای دینی توسط والدین، برپاداشتن نماز توسط والدین در زمان مناسب، شرکت والدین در نماز جماعت و محافل قرآنی در الویتهای انتهایی قرار گرفت.

کلید واژگان: باورهای دینی والدین، تربیت دینی فرزندان، خانواده و اهمیت آن در تربیت دینی

۶. بررسی آموزش شهروندی در برنامه درسی آشکار نهاد آموزش رسمی ایران

علی محمد حاضری، علی خلیلی

مجله جامعه شناسی نهادهای اجتماعی، پیاپی ۳ (تابستان ۱۳۹۳)، ص ۱۳۱-۱۴۹

اصول شهروندی در فرایند جامعه پذیری با آموزش های خانواده شروع و در مدرسه به صورت جدی و رسمی پیگیری می شود. محتوای کتاب های درسی مصوب و مورد استفاده در مدارس می توانند بخشی از وضعیت آموزش شهروندی رسمی جوامع را نشان دهند. با توجه به این مساله، پژوهش حاضر به طور خاص در پی پاسخ به این پرسش هاست: تمرکز کتاب های درسی در خصوص آموزش شهروندی در ایران بیشتر بر چه موضوعاتی

است؟ محتوای این کتاب ها بیشتر پیرامون تکالیف شهروندی است یا حقوق شهروندی و یا به صورت متوازن بر هردوی آنها توجه دارد؟ سایر صور شهروندی چه سهمی در کتاب های درسی دارند؟ برای انجام این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه آماری تعداد ۱۳ کتاب درسی مصوب سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ شامل تعلیمات اجتماعی، تعلیمات دینی و فارسی از دوره ی راهنمایی و دین و زندگی و دانش اجتماعی از دوره ی دبیرستان بودند که تمام شماری شده اند. واحد زمینه، کتاب های درسی و واحد ثبت، پاراگراف تعیین شده است که با استفاده از جدول شناختی مولفه های شهروندی، تعداد ۶۶ مولفه استخراج شده است. نتایج نشان داده است رویکرد تکلیف محور ۵۶/۵۷ درصد و رویکرد حقوق محور ۲۱/۱۹ درصد از محتوای کتب درسی را به خود اختصاص داده اند. همچنین سهم شهروندی زیست محیطی ۹/۰۹ درصد، شهروندی جنسیتی ۵۱/۱ درصد، و شهروندی چند فرهنگی ۴/۵۴ درصد می باشد.

کلید واژگان: شهروندی، آموزش شهروندی، کتاب های درسی، نهاد آموزش و پرورش

۷. بررسی مختصات سیاست خانواده در ایران بر اساس تحلیل مضمون اسناد بالادستی

فاطمه موسوی ویایه، مهران سهراب زاده، محسن نیازی

فصلنامه سیاستگذاری عمومی، سال ششم شماره ۱ (بهار ۱۳۹۹)، ص ۲۲۷-۲۴۵

سیاست خانواده تاثیر سیاست اجتماعی و اقدامات دولت را بر خانواده بررسی می کند. در این تحقیق، با هدف آشکار ساختن مختصات سیاست خانواده در ایران، اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران با رویکرد توصیفی-تحلیلی و روش تحلیل مضمون بررسی شد. نتایج تحقیق نشان می دهد که مضامین اصلی سیاست خانواده در ایران عبارتند از: تاکید بر ازدواج و لزوم تشکیل خانواده، نابرابری نقش های جنسیتی و تقسیم کار جنسی در خانواده، تاکید بر کارکرد فرزندآوری و تربیت فرزندان به عنوان مهم ترین کارکرد خانواده و بازتولید شبکه خویشاوندی و حفظ پایداری خانواده با تاکید بر جنسیت زدایی از فضای عمومی و رعایت حجاب و عفاف زنان. سیاست خانواده در ایران علیرغم توجه به اشتغال زنان، الگوی سنتی مرد نان آور/ زن مراقب را بازتولید و تثبیت می کند. رویکرد سیاست اجتماعی در ایران خانوادگی گراست اما این سیاست اجتماعی یکدست نیست و مواردی از تناقض و آشفتگی پارادایمی دیده می شود.

کلید واژگان: سیاست خانواده، اسناد بالادستی، اشتغال زنان، تحلیل مضمون

۸. تحولات نهاد خانواده در فرایند نوسازی و تاثیر آن بر سیاست گذاری ایران در حوزه خانواده

محمد عباس زاده، صمد عدلی پور، توکل آقایی هیر، محمدباقر علیزاده اقدام

فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات، پیاپی ۵۱ (پاییز ۱۳۹۹)، ص ۱۶۱-۱۹۲

جامعه شناسان حوزه خانواده بر این باورند که نوسازی مهم ترین عامل تغییر و تحولات خانواده در کشورهای در حال توسعه است. در ایران نیز پس از ورود نوسازی به کشور، نهاد خانواده طی چند دهه اخیر تغییرات متعددی را تجربه کرده است. پس از انقلاب ایران، سیاست ها و برنامه هایی در راستای حمایت از خانواده در مقابل چالش های پدیدار شده از نوسازی صورت گرفته است. به همین دلیل، هدف این پژوهش مطالعه تغییر و تحولات خانواده در بستر نوسازی و تاثیر آن بر سیاست گذاری ایران در حوزه خانواده است. روش پژوهش، کیفی است و از رهیافت نظریه داده بنیاد به منزله روش عملیاتی پژوهش استفاده شده است. نمونه آماری پژوهش، شهروندان شهر تبریز و انجمن خبرگان در این شهر هستند. راهبرد نمونه گیری، نظری و شیوه نمونه گیری، هدف مند است. یافته ها بیانگر آنند که نوسازی باعث تغییر در الگوهای خانواده، قواعد ازدواج و الگوهای همسرگزینی، عملکردهای خانوادگی، نگرش ها و الگوهای فرزندآوری، متوازن شدن قدرت در خانواده، تغییر در الگوهای اوقات فراغت و تغییر در نگرش ها و الگوهای طلاق شده است. همچنین سیاست های اتخاذ شده از سوی دولت ها پس از انقلاب نتوانسته اند آسیب ها و چالش های خانواده را رفع کنند. این سیاست ها با مشکلاتی همچون فراگیر نبودن سیاست ها یا عدم رویکرد کل نگر به خانواده، داشتن رویکرد آسیب محور به خانواده، متعدد بودن نهادهای متولی خانواده، صریح نبودن سیاست های خانواده، مشخص نبودن طریقه دستیابی به سیاست ها، نادیده گرفتن تنوع خانواده، عدم وجود بینش جامعه شناختی در سیاست ها و تقلیل فضای معنایی و مفهومی خانواده به تامین نیازهای اساسی، مواجهه هستند.

کلید واژگان: توسعه، نوسازی، خانواده، سیاستگذاری خانواده

۹. تربیت رسانه ای در عصر اطلاعات و چالش های فراروی آن

سید محمد فاطمی

مجله پویش در آموزش علوم انسانی، پیاپی ۱۱ (تابستان ۱۳۹۷)، ص ۱۸-۳۶

امروزه ابزارهای نوین اطلاعاتی و تلفن همراه و شبکه های اجتماعی جزء جدایی ناپذیر زندگی انسان ها شده است و فضای گفتگویی جدیدی را ایجاد نموده است. اما با تمام ویژگی های مثبتی که دارد باعث شده است دانش آموزان از تربیت صحیح خانواده و مدرسه بازمانند. باید از فرصت هایی که جهانی شدن پیش روی آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان قرار می دهد، استفاده کرد و برای کاهش آثار منفی آن تدبیری اندیشید تا علاوه بر حفظ میراث فرهنگی و سایر ویژگی های بومی، ویژگی های فردی دانش آموزان رشد یابد و هم زمان به شناخت جهان و سایر فرهنگ ها قادر شوند. چون تربیت در عصر اطلاعات به خانواده و مدرسه و اجتماع ختم نمی شود و رسانه ها جایگاه ویژه ای را در زندگی کودکان و نوجوانان باز کرده اند. این مقاله می خواهد تاثیر رسانه ها را در تربیت و زندگی دانش آموزان بررسی نماید تا اثری که آن قدر زیاد است که تربیت خانواده و مدرسه و اجتماع آنها را تحت تاثیر قرار داده است. می توان گفت که امروزه رسانه هانقش مهمی را در زندگی ها بخصوص برای کودکان ایفا می کنند. رسانه هایی که مفید هستند ولی اثرات مخربی را ایجاد می نمایند. تربیتی خانواده و مدرسه راتحت تاثیر قرار می دهد. روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی با مطالعه کتب و مقالات مربوط می باشد. از یافته های این تحقیق می توان به اثرات مخرب تربیت رسانه ای در عصر حاضر اشاره کرد و آرایه راهکارهایی برای مقابله با این فناوری مانند منع هوشمندانه، محدود کردن، پیگیری، نظارت و انتخاب برنامه های رسانه ای که تبدیل به بحران تربیتی نشود و تربیت خانوادگی را بوسیله گفتگو، نصیحت، الگو بودن، شاد کردن فضای خانواده و رعایت حریم حیات و روابط عاطفی و جنسی تقویت نمود تا تربیت رسانه ای در کنار سایر تربیت ها مانند تربیت خانوادگی و مدرسه ای نقش خود را ایفا نماید.

کلید واژگان: تربیت خانوادگی، تربیت مدرسه ای، تربیت اجتماعی، تربیت رسانه ای

۱۰. جامعه پذیری آموزشی پیش نیاز آفرینش دانش: بحثی در جامعه شناسی آموزش و پرورش

حسین دهقان

نشریه مطالعات جامعه شناختی، پیاپی ۳۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، ص ۱۱۹-۱۴۴

این مقاله با بهره گیری از چارچوب نظری بدیع نویسنده، و شواهد تجربی حاصل از یک پژوهش، چگونگی تاثیر عوامل جامعه بنیاد بر شکل گیری نظام شخصیتی ویژه مولد دانش را در بین دانش آموزان مورد بررسی قرار می دهد. بر پایه این چارچوب، در صورت تعبیه سامانه ای از ارزش ها، راهبردهای یادگیری و پشتکار آموزشی دانش آفرین در دانش آموزان در فرایند جامعه پذیری آموزشی، امکان بالقوه دانش آفرینی فراهم می آید. فرضیات برگرفته از چارچوب نظری با استفاده از مصاحبه نظام مند، مورد سنجش قرار گرفته اند. نمونه، از میان دانش آموزان دختر سال سوم دبیرستان های شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۰ به صورت چند مرحله ای در ۵ منطقه آموزشی و از ۳۰ دبیرستان عادی و غیر انتفاعی به تعداد ۶۰۰ دانش آموز و به صورت تصادفی انتخاب شده است. یافته ها نشان می دهند در بین متغیرهای درون سامانه ای، ارزش ابرازی تحصیل نقش مهمی در شکل گیری پشتکار آموزشی دارد. در مقابل، ارزش ابرازی نیز تاثیر منفی بر پشتکار را نشان می دهد. در قسمت نتایج این روابط از زاویه متغیرهای بینابینی دیگری مانند راهبردهای دوگانه سطح گرا و ژرف گرای یادگیری با پشتکار آموزشی نشان داده شده است. گفتنی است با تقویت ارزش ابرازی تحصیل در دانش آموزان که خود محصول جامعه پذیری آموزشی ویژه ای است که از خانواده و به ویژه مدرسه ناشی می شود، راهبردهای یادگیری بیشتر به سمت ژرفانگری به پیش می رود. با رشد و توسعه ارزش های ابرازی تحصیل، دانش آموز کمتر راهبردهای ژرفانگر را در یادگیری پیشه کرده و بیشتر به سوی راهبردهای مخالف، یعنی استراتژی های سطح گرا روی می آورد. محصول این شرایط تقویت نظام شخصیتی واجد پشتکار آموزشی برای دارندگان ارزش ابرازی و فاقد یا کاهش پشتکار آموزشی (با مفهوم سازی خاص مطرح شده در این مقاله) برای دانش آموزان دارای ارزش ابرازی و راهبرد سطح گرا است. پشتکاری که تصور می شود با مشارکت متغیرهای عمده دیگر مانند ارزش های آموزشی و راهبردهای یادگیری نوعی سامانه دانش بنیان در نظام شخصیتی افراد را رقم می زند که پیش نیاز تبدیل دانش آموز امروز به دانش آفرین فردا است.

کلید واژگان: تولید دانش، جامعه پذیری آموزشی، نظام شخصیتی دانش آفرین، ارزش های ابرازی، تحصیل، ارزش های ابرازی تحصیل، پشتکار آموزشی

۱۱. خانواده و کارکرد تربیتی آن در قرآن و روایات

محمد رضا شاهرودی، زهرا فیضی، زهرا باقری

مجله پژوهشهای میان رشته ای قرآن کریم، سال هشتم شماره ۲ (پیاپی ۱۷، پاییز و زمستان ۱۳۹۶)، ص ۷-۱۶

خانواده به عنوان نهادی تاثیرگذار در جهت تعلیم و تربیت انسان، در سال های اخیر با شکل های جدیدی مواجه شده که ارائه تعریفی ثابت از آن ضروری است. از سویی بسیاری بر این عقیده اند که با شکل گیری نهادهایی همچون مدرسه، کارکردهای تربیتی خانواده توسط سایر نهادها صورت می گیرد و همین امر جایگاه و منزلت خانواده را کاهش می دهد. این در حالی است که خانواده نقش هایی دارد که نهادهای دیگر نمی تواند عهدهدار آنها باشد و نمی تواند جایگزین خانواده شوند. از این رو، مقاله حاضر با هدف شناسایی تعریف و کارکردهای تربیتی خانواده از منظر قرآن و روایات تدوین شد. روش بررسی در این تحقیق، مطالعه اسنادی بوده و در شناسایی معنای خانواده از معناشناسی و در شناسایی کارکرد تربیتی خانواده از روش تحلیلی بهره گرفته شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که بر اساس آیات و روایات، خانواده متشکل از پیوند شرعی میان زن و مرد، فرزندان آنها و خویشاندی نسبی و سببی است. بر اساس همین منابع، خانواده دارای کارکردهایی است که در تربیت اخلاقی و تعلیم اعضای خانواده موثر است. همچنین به وجود محبت و مودت میان اعضای خانواده، استمرار ارتباط میان والدین و فرزندان و نوع ارتباط میان خانواده و فرزندان به گونه ای است که مشکلات و کاستی های ناشی از آموزش های مدرسه را برطرف کند. از سویی به دلیل انجام عملی بسیاری از موارد اخلاقی و دینی توسط خانواده، تاثیرگذاری آنها بر فرزندان بیش از مدرسه خواهد بود. در مجموع خانواده کارکردهای تعلیمی و تربیتی اخلاقی و دینی برای اعضای خود دارد که مدرسه نمی تواند جایگزین آن باشد.

کلید واژگان: خانواده، تربیت، تعلیم، قرآن، روایات

۱۲. شناسایی عوامل موثر بر نهادینه کردن آموزش و پرورش معنوی در مدارس ابتدایی

مریم تمدنی جهرمی، رشید ذوالفقاری زعفرانی، مهدی کلانتری

فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، سال دوازدهم شماره ۴ (زمستان ۱۳۹۷)، ص ۱۰۵-۱۲۲

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل موثر بر نهادینه کردن آموزش و پرورش معنوی در مدارس ابتدایی انجام شد. این مطالعه توصیفی - پیمایشی و روش اجرای آن ترکیبی (کمی و کیفی) بود. جامعه پژوهش خبرگان دانشگاهی، مدیران و معلمان آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند. نمونه در بخش کیفی ۲۰ نفر از متخصصان و در بخش کمی ۴۰۰ نفر از معلمان و مدیران بودند که با روش هدفمند انتخاب شدند. ابزار گرد آوری داده مصاحبه نیمه ساختاریافته و پرسشنامه بود که روایی آن با نظر متخصصان تایید و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ و با روش بازآزمایی ۰/۷۷ محاسبه شد. داده ها با روش تحلیل محتوا و تحلیل عاملی اکتشافی تحلیل شدند. نتایج نشان داد که دو عامل موثر بر نهادینه کردن آموزش و پرورش معنوی در مدارس ابتدایی شامل عوامل درونی و بیرونی هستند. عامل درونی دارای مولفه های مدیریت توانمند و آگاه، فضا و امکانات، معلم و برنامه درسی و عامل بیرونی دارای مولفه های حاکمیت اسلامی، خانواده، رسانه و نهادهای غیردولتی است.

کلید واژگان: آموزش و پرورش، معنوی، مدارس ابتدایی

۱۳. فرهنگ خانواده: مبنای مغفول در ساماندهی تعاملات خانه و مدرسه

محمود مهرمحمدی

فصلنامه راهبرد فرهنگ، پیاپی ۱۷-۱۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۱)، ص ۲۷۵

برای خانواده نباید مانند گذشته نقش حاشیه ای در جریان تربیت فرزندان در نظر گرفت. اولاً از اقتدار و اعتبار نهاد مدرن و تخصصی مدرسه در سایه تحولات اجتماعی کاسته شده و ثانياً در سایه همین تحولات بر نقش خانواده افزوده شده است. این کاهش و افزایش همزمان، بازنگری در کیفیت تعاملات تربیتی خانه و مدرسه را ضروری می سازد. فرض این نوشتار بر آن است که در جریان قبض و بسط نقش ها، هیچ یک از دو نهاد خانواده و مدرسه از صحنه حذف نخواهند شد و «مدرسه محوری» در حال حاضر به «خانواده محوری» در آینده تبدیل نمی شود. برقراری تعاملات سازنده میان این دو نهاد، با محوریت بهبود بخشیدن به عملکرد تربیتی دانش آموز، نیازمند کوشش های ضرورانه است و تصور بسندگی الگوی موجود مشکل زا ارزیابی می شود. نگارنده با اتکاء به

مقوله «فرهنگ خانواده» به کاوش و نظرورسی در این قلمرو پرداخته است. مدعای اصلی نیز چنین است که به دلیل گونه‌گونی و ناهمسانی فرهنگ‌ها در محیط خانواده یا اصطلاحاً برنامه‌های درسی متفاوتی که فرزندان در سطح خانواده تجربه می‌کنند، لازم است تکرار را با محوریت قائل شدن برای برنامه‌ریزی‌ها و اتخاذ تدابیر با طراز محلی، یعنی با عاملیت و مدخلیت مدرسه، به رسمیت بشناسیم. گرچه در این نگاه تعاملات سامان یافته در سطوح بالاتر از مدرسه نیز مورد انکار قرار نمی‌گیرد.

کلید واژگان: فرهنگ، خانواده، مدرسه، آموزش، تربیت

۱۴. مبانی نظری الگوی خانواده محورو الزامات آن بر نهادهای اجتماعی

حسن یوسف زاده

نشریه مطالعات اسلامی زنان و خانواده، پیاپی ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۷)، ص ۳۱-۵۲

ساختارهای اجتماعی که هر مکتبی برای دستیابی به اهداف خود تعریف می‌کند، بر اساس مبانی نظری (عمدتاً جهان‌شناسی، انسان‌شناسی و ارزش‌شناسی) و در مقایسه با مکاتب دیگر متفاوت می‌شود. از این رو، پیشرفت و توسعه و شاخص‌های آن در کشورهای اسلامی و کشورهای غربی به دلیل نگاه متمایز آن‌ها به جهان، انسان و ارزش‌ها تعریف دیگری پیدا می‌کند. یکی از تفاوت‌های مهم اسلام با غرب به جایگاه خانواده مربوط می‌شود. اگر خانواده برای انسان غربی در حکم خوابگاهی اضطراری برای رفع نیازهای حداقلی مطرح است، در نگاه اسلام برای تامین حداکثری نیازها تعبیه شده است؛ به گونه‌ای که بسیاری از ساختارها و سازمان‌های اجتماعی (از جمله کانون‌های پرورشی، مساجد، رسانه‌های جمعی و غیره) در حکم امتداد نهاد خانواده تعریف می‌شود. در پژوهش حاضر، این دیدگاه که با عنوان خانواده محوری یاد می‌شود، با بهره‌گیری از ظرفیت روش‌شناسی بنیادین و روش تحلیل انتقادی، به عنوان نقطه عزیمت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت معرفی خواهد شد. یافته‌ها نشان می‌دهد خانواده به عنوان مهم‌ترین نهاد جامعه اسلامی، در صورتی که جایگاه واقعی و مورد انتظار داشته باشد، ثمرات فراوانی از جمله کاهش هزینه‌های اقتصادی اجتماعی، تربیت نسل‌های مومن و کارآمد، گسترش امنیت روانی و اخلاقی را نصیب جامعه اسلامی خواهد کرد که از عوامل و زمینه‌های مهم پیشرفت و تعالی به شمار می‌رود.

کلید واژگان: الگوی پیشرفت، خانواده، خانواده محوری، پیشرفت خانواده محور، نهادهای اجتماعی

۱۵. مدیریت خانواده در نظریه های جامعه شناسی در مقایسه با نظریه علامه طباطبائی

هوشنگ ظهیری، سروش فتحی

پژوهش نامه قرآن و حدیث، پیاپی ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، ص ۹۹

در عصر حاضر نظام خانواده دچار مشکلات و چالش های اساسی گردیده است. اختلاف های خانوادگی، طلاق، فرزندان بی سرپرست و بزهکاری نوجوانان و جوانان، نشان دهنده مشکلات اساسی در خانواده های ماست. بخشی از این مشکلات، نشانگر ضعف در برنامه ریزی، تصمیم گیری و سازمان دهی می باشد که در مدیریت خانواده تجلی می یابد. بنابراین به نظر می رسد خانواده ها برای غلبه بر این مشکلات نیازمند به بازنگری در نوع مدیریت خود برای رویارویی با پیچیدگی های زندگی کنونی، از جمله تربیت فرزندان و برقراری روابط مناسب با همسر می باشند.

در بین صاحب نظران اسلامی مرحوم علامه طباطبائی با بهره گیری از اندیشه های اسلامی و تعقل و آزاد اندیشی صاحب نظرانی در خصوص مدیریت خانواده می باشد، که می تواند کمک شایانی به حل مشکلات مدیریت خانواده در وضعیت در حال گذار کشورمان بکند.

لذا در این مقاله ابتدا گونه های مدیریت خانواده معرفی شده اند. سپس نظریه های مدیریت خانواده در نظریه های جامعه شناسی و دین اسلام مورد بررسی قرار گرفته اند. در ادامه نظر به اهمیت نظریه علامه طباطبائی خصوص مدیریت خانواده نظریه ایشان که بر تفکیک نقش ها و تعقل مبتنی است، مبسوط تر ارائه شده است. در پایان نیز ضمن نقد نظریه های مدیریت خانواده، الگوی مدیریت مشارکتی بر اساس آموزه های دینی و علمی برای خانواده اسلامی ایرانی ارائه شده است.

کلید واژگان: مدیریت خانواده، ساختارهای قدرت در خانواده، الگوهای تصمیم گیری در خانواده، نقش های خانوادگی و الگوی مدیریت مشارکتی

۱۶. مطالعه و بررسی تفاوت ارزشهای مشترک خانواده و مدرسه از دیدگاه جامعه شناختی (مطالعه موردی: شهر تهران در سال ۸۵)

حمید پوریوسفی، مجید آقاپور فرکوش

مجله پژوهش های جامعه شناختی، سال یکم شماره ۴ (زمستان ۱۳۸۶)، ص ۱۰۷

خانواده و مدرسه هر دو جامعه پذیری فرد دخالت دارد و در این جریان ارزشهایی را به نوجوان انتقال می دهند. حال اگر ناهماهنگی و تفاوتی در این ارزشها وجود داشته باشد؛ فرد از نظر عاطفی و تکوین شخصیت صدمه خورده و عواقب شوم آن به صور مختلف مانند اضطراب؛ افسردگی؛ خشونت؛ عصبانیت؛ بی هویتی و بی اعتبار شدن ارزشها در نزد نوجوان رخ می دهد که موجب سردرگمی نوجوان می شود و ممکن است موجب بروز رفتارهایی شود که باعث بر هم خوردن نظم اجتماعی شود. چارچوب نظری این تحقیق بر اساس تئوری کنش و نظام اجتماعی پارسونز است. در این تحقیق ناهماهنگی ارزشی خانه و مدرسه متغیر وابسته در نظر گرفته شده است که از ابعاد زیر سنجیده می شود: ارزشهای اجتماعی، ارزشهای فرهنگی، ارزشهای اقتصادی، ارزشهای روان شناختی و ارزشهای بهداشتی و تندرستی. همچنین تاثیر متغیرهای زیر را به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته ایم: پایگاه اقتصادی خانواده، پایگاه اجتماعی خانواده، میزان سنتی بودن خانواده، میزان گرایش خانواده به ارزشهای مذهبی و میزان گرایش خانواده به ارزشهای سیاسی. حجم نمونه ۲۱۸ نفر دانش آموز ۲۱۸ نفر معلم می باشد. روش تحقیق پیمایش میدانی و از تکنیک پرسش نامه و مصاحبه به وسیله سوالات محدود استفاده شده است ابتدا مقایسه ای روی میانگینهای هر ارزش در نزد خانه و مدرسه صورت گرفت که فرض برابری میانگینها در هیچکدام از این ارزشها تایید نشد و این نشان دهنده آن است که میان همه ارزشهای خانه و مدرسه تفاوت وجود دارد. اهمیت همگی این ارزشها در نزد مدرسه بیشتر از خانه است بجز ارزش اقتصادی که خانواده ها برای آن اهمیت زیادتری قائلند. خانواده ها در سه طبقه پایین؛ متوسط و بالا دسته بندی شده اند اکثر پاسخگویان در طبق متوسط قرار دارند. تحصیلات والدین اکثرا دیپلم؛ شغل پدرها در رده کارمندان عادی دولت و کسبه و مادران اکثرا خانه دار می باشند. همچنین اکثرا منزل شخصی دارند. که هیچ تفاوتی از نظر هماهنگ بودن ارزشها میان این طبقات با ارزشهای مدرسه دیده نشده است و طبقه اجتماعی در این ناهماهنگی اثری ندارد.

کلید واژگان: ارزشهای اجتماعی، ارزشهای فرهنگی، ارزشهای اقتصادی، جامعه شناسی، مدرسه، خانواده

۱۷. مناسبات تربیتی خانواده و دولت

جمیله علم الهدی

فصلنامه خانواده پژوهی، پیاپی ۱۷ (بهار ۱۳۸۸)، ص ۹۳

هدف از این تحقیق بررسی روابط خانواده و دولت در حوزه تعلیم و تربیت و ارائه مدلی متناسب با دیدگاه اسلامی برای سازمان دهی نظام آموزش رسمی است. برای رسیدن به این هدف ابتدا از میان اسناد کتابخانه ای برحسب ملاک «ارتباط با موضوع» چهار دسته اسناد انتخاب شد که عبارتند از: اسناد حقوق بین المللی و حقوق اسلامی، نظریه های اندیشمندان حوزه جامعه شناسی، دانش سیاسی و فلسفه تعلیم و تربیت، گزارش های مربوط به حوزه آموزش و پرورش تطبیقی، متون مقدس و آثار مربوط به اندیشه اسلامی. سپس از میان اسناد مذکور براساس ملاک های اصالت، اعتبار، شهرت، امکان دسترسی، تحقیق انتخاب شدند و مورد مطالعه مروری، بررسی انتقادی و هم چنین مطالعه تفسیری قرار گرفتند. اطلاعات بدست آمده به کمک روش های تحلیل مفهومی، تحلیل گزاره ای و پرسش از متن، بررسی و در سه دسته نقد وضع موجود، علت شناسی و پیش بینی وضع مطلوب (ممکن) دسته بندی شدند. در مجموع نتایج تحقیق نشان می دهند، وضع موجود نظام های آموزشی از جهت تعامل دولت و خانواده بر رویکرد دولت محور استوار است. ولی درباره مناسبات تربیتی خانواده و دولت سه نظریه مطرح است که عبارتند از: نظریه دولت محور، نظریه خانواده محور و نظریه وظیفه مشترک. هر یک از این سه نظریه محدودیت هایی دارند و از مبانی خاصی متاثرند. نگاه اسلام به رسالت تربیتی خانواده و دولت نوعی تعامل ویژه میان آن ها را اقتضا می کند که با سه نظریه مذکور متفاوت است و در مدل یک سه ضلعی قابل تحقق می باشد. این مدل دارای چهار ویژگی مهم است که عبارتند از: در تمام سطوح مدیریتی نظام آموزشی جریان دارد و به مدرسه محدود نمی شود؛ شامل دو نقش مشارکتی و نظارتی است؛ سه جانبه است و علاوه بر دولت و خانواده، جامعه مدنی را نیز درگیر می کند؛ گستره وسیعی از تعامل را در برمی گیرد که علاوه بر اجرا، شامل هدف گذاری، برنامه ریزی، مدیریت و راهبری، ارزشیابی و اصلاحات می شود.

کلید واژگان: خانواده، دولت، جامعه مدنی، حقوق و وظایف تربیتی

۱۸. موانع تربیت اجتماعی کودکان در خانواده های امروزی

محمدشریف حیدری، ابوالفضل ساجدی

ماهنامه معرفت، سال بیست و دوم شماره ۱۱ (پیاپی ۱۹۴، بهمن ۱۳۹۲)، ص ۱۱۵-۱۳۳

خانواده، مهم ترین کانون تربیت اجتماعی و جامعه پذیری است که در تربیت و اجتماعی کردن کودکان، به ویژه در سال های آغازین زندگی نقش مهمی دارد. در این میان، گاه موانع و آسیب هایی سد راه تاثیر خانواده در تربیت اجتماعی کودکان می شوند. این تحقیق با رویکرد توصیفی و اسنادی و با استناد به متون دینی و یافته های علوم جدید، به بررسی موانع و آسیب هایی می پردازد که به نحوی در مسیر نقش آفرینی نهاد خانواده در تربیت اجتماعی کودکان اخلاص ایجاد می کند. فرسایش سرمایه اجتماعی کودکان در خانواده، گسیختگی نظام خانواده و طلاق، افراط و تفریط در جامعه پذیری نقش های جنسیتی، ناهماهنگی میان خانواده و دیگر عوامل تربیت اجتماعی و ضعف نظارت خانواده بر فرزندان، در خانواده های امروزی از مسائلی است که می تواند در مسیر تربیت اجتماعی مطلوب کودکان در محیط خانواده، مانع ایجاد کند. هدف این نوشتار دستیابی به شاخص هایی است که در درون خانواده، موانع تربیت اجتماعی را بازتاب می دهند.

کلید واژگان: خانواده، کودک، تربیت اجتماعی، تربیت اجتماعی دینی، موانع تربیت اجتماعی، جامعه پذیری، سرمایه اجتماعی، طلاق، کنترل اجتماعی

۱۹. نقش خانواده در برنامه درسی شایستگی- محور دوره ابتدایی از منظر اسناد تحول بنیادین آموزش و پرورش

حسن مظاهری، نعمت الله موسی پور، فائزه ناطقی

فصلنامه خانواده و پژوهش، سال چهاردهم شماره ۱ (پیاپی ۳۴، بهار ۱۳۹۶)، ص ۷-۳۲

هدف این پژوهش تعیین نقش خانواده در برنامه درسی شایستگی- محور دوره ابتدایی از دیدگاه اسناد تحول بنیادین آموزش و پرورش بود. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش سه سند «برنامه درسی ملی»، «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» و «مبانی نظری تحول بنیادین در تعلیم و تربیت رسمی و عمومی» بود. گردآوری اطلاعات از طریق مطالعه اسنادی و روش کتابخانه ای انجام شد. مدل مورد استفاده در گردآوری و تحلیل داده

ها، مدل شش مرحله ای رابرتس بود. نتیجه این مطالعه به استناد ۷۱ گزاره شناسایی شده از اسناد تحولی، نشان دهنده ضرورت مشارکت و تعامل خانواده ها در مراحل مختلف فرآیند برنامه درسی فرزندان خود، به منزله تکلیف و وظیفه شرعی و قانونی آنهاست و تعامل خانواده و دولت به طور مشترک در سیاستگذاری های کلان آموزش و پرورش و تصمیم گیری ها در سطوح میانی و خرد (سطح مدرسه) برنامه درسی و در سطوح ملی و منطقه ای، اجرای برنامه درسی در مدرسه و خارج از مدرسه و ارزشیابی آن به رسمیت شناخته شده است. در این اسناد بیشترین گزاره (۲۵ مورد) به منزله اصول حاکم بر جایگاه و ضرورت دخالت خانواده در نظام آموزشی، به ویژه برنامه درسی مطرح شده است. پس از آن ۱۷ گزاره به مشارکت آنها در اجرای برنامه درسی، ۱۲ گزاره به تولید (طراحی و تدوین) برنامه درسی و ۱۰ گزاره نیز به ارزشیابی برنامه درسی اختصاص داده شده است. در ضمن با توجه به اهمیت دوچندان تعامل و همراهی والدین (خانواده ها) با نظام آموزشی به منظور تحقق بخشیدن به برنامه درسی در دوره ابتدایی، ۷ گزاره تأکیدی و ویژه ساز هم در این زمینه مطرح شده است. پیشنهاد می شود که در زمینه فرهنگ سازی و نحوه مشارکت واقعی و بنیادی خانواده ها، نظام نامه ای دقیق و مبتنی بر گزاره های اسناد تحولی و تجارب سایر کشورها تدوین و عملیاتی شود.

کلید واژگان: مشارکت خانواده، برنامه درسی دوره ابتدایی، شایستگی، محور، اسناد تحول بنیادین

۲۰. نقش خانواده در تکوین شخصیت پیشرفته در فرزندان

مهناز جزایری

فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده، پیاپی ۱۳-۱۴ (تابستان ۱۳۸۹)، ص ۵۹

توسعه اجتماعی بدون وجود افرادی با نوع شخصیت رشد یافته امکان پذیر نمی باشد و تکامل ساختاری و تکامل فردی دارای ارتباطی متقابل می باشند، در این مقاله با اخذ رویکرد نظری و تلفیقی از ساختار و کنش اقدام به مطالعه نقش خانواده بر تکوین شخصیت پیشرفته فرزندان نمودیم، انتخاب موضوع شخصیت محقق را ناچار به اخذ فرد گرایی روش شناختی نمود، در حالی که خانواده به عنوان یک شبکه اجتماعی که متولی تولید شخصیت انسانی می باشد و نیز مطالعه نهاد مدرسه، گروه همسالان و نحوه گذراندن اوقات فراغت که همگی بیانگر تاثیر اجتماعی در شخصیت می باشند، پایه های جامعه شناختی این مطالعه را تضمین می نماید. توصیف وضعیت شخصیت بیانگر آن است که ۱۶/۶ درصد از نوجوانان دارای امتیازات خیلی پایین و ۱۷/۱ درصد دارای امتیاز پایین، ۱۵/۹ درصد در محدوده متوسط و ۲۰/۲ درصد در حد بالا و ۱۶/۳ درصد در حد خیلی بالا و مجموعاً ۳۶/۵ درصد از نوجوانان در محدوده شخصیت پیشرفته یعنی امتیازات بالا و خیلی بالا قرار دارند. در تحلیل دو

متغیره به ارتباط خاص تر میان منابع خانوادگی با ابعاد شخصیت پرداختیم. فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر وجود رابطه معنادار میان نقش خانواده با شخصیت پیشرفته در سطح اطمینان ۹۹ درصد اثبات گردید.

($r=0/382^{**}$ sig:...))

در تحلیل چند متغیر رگرسیونی شخصیت، ضریب تعیین ($r^2=0.299$) بیانگر تبیین ۳۰ درصد از تغییرات متغیر شخصی به وسیله معرف ها و شاخص های این مدل تحقیقی می باشد و حدود ۷۰ درصد از تغییرات به وسیله سایر عواملی که خارج از چارچوب این پژوهش قرار دارند تبیین می شود. در تحلیل مسیر مدل پژوهشی مشخص شد که تاثیر خانواده و همسالان در شخصیت در مقایسه با سایر عوامل دارای اهمیت بیشتری می باشد. منزلت و اطلاعات دارای مهمترین تاثیر در رشد شخصیت می باشد. همسالان با بتای ۰/۳۲ بالاترین تاثیر را در مقایسه با متغیرهای خانواده و اوقات فراغت دارد بعد از همسالان متغیر خانواده با بتای ۰/۲۹۸ مهمترین عامل موثر بر رشد شخصیت می باشد در واقع بیشترین تاثیر در نحوه گذران اوقات فراغت تحت تاثیر خانواده می باشد. تاثیر خانواده بر اوقات فراغت با بتای ۰/۴۲۸ بیانگر ارجحیت عامل خانواده می باشد.

۲۱. نگاهی فرهنگی به نقش خانواده در تعمیق آموزشهای هنری

علیرضا قبادی، محمد جواد مهدوی نژاد، مجید قدمی، کوثر افضل

فصلنامه خانواده و پژوهش، سال دهم شماره ۱ (پیاپی ۱۸، بهار ۱۳۹۲)، ص ۲۳

یکی از مهم ترین اهدافی که خانواده ها و اولیای مدرسه در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان در نظر می گیرند، کشف و پرورش خلاقیت آنهاست، زیرا خلاقیت نقشی کلیدی در توسعه انسانی دارد. پیشرفت و پرورش خلاقیت نیازمند فراهم کردن امکان و انگیزه است و خانه و مدرسه در تمهید این فرآیند نقشی اساسی دارند. خانواده نخستین نهادی است که فرد در آن عضویت دارد و به طور خودآگاه و ناخودآگاه یا با الگو برداری از اعضای خانواده آموزش می پذیرد. این آموزش به چه میزان بر جامعه پذیری و فرآیندهای مشابه تاثیر گذار است و در چه سنینی خانواده می تواند در آموزش هدفمند هنر موثرتر باشد؟ اینها سوالاتی هستند که پاسخ به آنها علاوه بر تاثیرگذاری در آموزش فرد و جمع، مسیری نو را برای پژوهش در زمینه کارکرد آموزشی خانواده می گشاید. هدف از پژوهش حاضر، بررسی نقش خانواده در زمینه تعمیق آموزش هنر برای دانش آموزان است. در این مقاله، با روش های کمی-کیفی و با استفاده از نظریه فضا و مکان اجتماعی پتریوم سوروکین به مطالعه فرآیند مزبور پرداخته شده است. نمونه مورد مطالعه این پژوهش، هنرجویان شهر تهران هستند که در هنرستانها و سایر

مراکز آموزشی وابسته یا پیوسته شهر تهران به هنرآموزی مشغول اند. آموزش این هنرآموزان به صورت فردی و خانوادگی، مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که میان خانواده و آموزش هنری دانش آموزان، همبستگی مثبت و آشکاری وجود دارد، اما مولفه های متغیر بررسی شده تفاوت معنا دار این اثر را نیز آشکار می نمایند.

کلید واژگان: آموزش هنر، خانواده، هنرآموز، کیفیت آموزش، سرمایه فرهنگی

۲۲. نگاهی جامعه شناختی به اخلاق شهروندی در پرتو نقش خانواده و مدرسه (مطالعه موردی شهر کاشان)

نرگس نیک خواه قمصری، زهرا اسمی جوشقانی

فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال ششم شماره ۱ (زمستان ۱۳۹۲)، ص ۹۱-۱۰۳

اخلاق شهروندی به عنوان یکی از مولفه های اصلی جامعه مدنی زمینه بسط و گسترش مشارکت کامل همه افراد جامعه و در نتیجه توسعه اجتماعی را فراهم می نماید. در همین راستا پژوهش حاضر با نگاهی تطبیقی به بررسی و مطالعه دو نهاد مهم جامعه پذیری یعنی خانواده و مدرسه در زمینه تحقق اخلاق شهروندی پرداخته است. این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه در نمونه ای ۲۱۵ نفری از دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهر کاشان به دنبال توصیف و تبیین متغیرهای زمینه ای؛ پایگاه اجتماعی اقتصادی (شغل، درآمد و تحصیلات والدین)، عملکرد خانواده و عملکرد مدرسه انجام شده است. اخلاق شهروندی در این پژوهش با ابعاد احترام به قانون، مسئولیت پذیری، مشارکت و همکاری در فعالیت و یادگیری در دو محیط خانواده و مدرسه سنجیده شده و نتایج بدست آمده حاکی از آنست که متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی با اخلاق شهروندی ارتباطی ندارد و دو متغیر مستقل عملکرد خانواده و مدرسه با اخلاق شهروندی ارتباط متقابل و معناداری دارند؛ و سهم خانواده در شکل گیری اخلاق شهروندی بیشتر است و در بخش مقایسه میانگین ها فقط شغل پدر با اخلاق شهروندی رابطه معناداری دارد و در سایر مولفه های پایگاه اجتماعی - اقتصادی با اخلاق شهروندی رابطه معناداری وجود ندارد.

کلید واژگان: توسعه اجتماعی، اخلاق شهروندی، عملکرد خانواده، عملکرد مدرسه، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، دانش آموزان